

Конструктивните Игри: Основно Средство За Сензорно Възпитание На Децата

Yordanka Georgieva

Faculty of Education, University of Shumen "Bishop Konstantin of Preslav", Alumnus Department of
Preschool and Primary School Education

ABSTRACT:

The child's contact with his environment is organically connected with the course of sensory processes. The task of the educator is to organise, guide and explain this interaction with the environment, drawing on scientific paradigms from psychology, pedagogy, methodology, as well as the use of specialised literature, but last but not least – drawing on his own experience.

The place of ideas, imagination and pictorial thinking occupy a significant share in the planning of the upcoming construction activity. However, in the actual implementation of the conception, the necessity of the sensory processes of sensation and perception, without which the realisation of the constructive game is impossible, comes to the fore again.

KEYWORDS: development, constructive games, education, children, perception, notion, images

ВЪВЕДЕНИЕ

В дидактичната теория сетивната степен на познанието се разглежда като основна и първостепенна. Непосредственото, нагледното опознаване на действителността има неоспоримо значение за познавателната дейност на детето. Чрез сензорните процеси (усещания, възприятия и представи) се създава основа за цялостно формиране на познавателната дейност. Те са, както посочва Н. Поддяков "действена основа за умственото възпитание на детето". (2;1966)

Съществено за сензорното възпитание на децата е значението на правилно организираната и целенасочена работа. Както показват наблюденията, характерно за този възрастов период е интензивното развитие на сензорните анализатори, образуването на основни условно рефлексорни връзки, усвояването на езика, изобщо активното общуване с околната среда и натрупването на богат сетивен опит. Така че контактът на детето със заобикалящата го среда е органично свързан с протичането на сетивните процеси. Задачата на педагога е да организира, насочва и обяснява това общуване с околната среда, като се опира на научните парадигми от психологията, педагогиката, методиката, както и на използването на специализирана литература, но и не на последно място – позовавайки се на своя опит. Развитието на интелектуалните способности на децата е невъзможно без създаването на условия за системно и непрекъснато протичане на определени сетивни процеси под формата на съдържателно организиране на детските дейности – игра, обучение и труд.

ПРОДУКТИВНИ ДЕЙНОСТИ ПРИ СЕНЗОРНОТО ВЪЗПРИЯТИЕ

От изследванията на автори като Поддяков, Венгер и Запорожец (1;1973) е известно, че най-резултатни форми при сензорното възпитание са продуктивните видове дейности – рисуването,

апликирането, моделирането и конструирането.

Конструктивните игри са основно средство за сензорно възпитание на децата. Основание за това ни дава обстоятелството, че:

А. Конструктивните игри са особено привлекателни и желани от децата, защото те сами пресъздават някакъв обект или явление от обкръжаващата ги среда. Това е свързано с положителни емоционални преживявания – желание за работа, удоволствие от работа с конструктивен материал, възможност за изобретателност, удовлетворение при успешно изпълнена задача. Горното способства за по-високо качество на протичане на познавателните психични процеси.

Б. Многообразието на различните конструктивни и интерактивни материали създава възможност и за по-голямо многообразие в протичането на процесите, свързани с усещанията, възприятията и представите. Трудността при подреждането или сглобяването им пък довежда до осмисляне на сензорните процеси.

В. Чрез конструктивните игри се поставят за разрешаване редица задачи, които изискват практическа изява на детската любознателност, усвояване на нови знания за околната среда, развиване и усвояване на специфични сензомоторни умения и навици за работа с конструктивни и интерактивни материали.

Г. Чрез своето специфично съдържание и устройство те способстват за развитие на техническо и приложно мислене.

Опирайки се на съвременните схващания за мястото на играта, обучението и придобиването на умения при учебно-възпитателната работа с деца в първа и втора предучилищни възрастови групи ние целенасочено ръководим и насочваме тяхната активност при конструктивните игри, защото сензорният акт започва от нагледното, зрителното и едва по-късно се осъществяват съответни моторни действия. Обратно, в трета възрастова група сензорният акт започва предимно с представите и въображението на децата.

При конструктивните игри в първа и втора група педагогът обучава и разяснява на децата понятията за пространствените отношения между предметите : високо-ниско, дълго-късо, широко-тясно, голямо-малко, близо-далече, отгоре-отдолу, отпред-отзад, ляво-дясно и пр. Разширява знанията им за формата на предметите, за тяхната големина и цвят. Това означава, че първият етап от сензорното възпитание започва с целенасочена работа с усещанията и възприятията и тяхното отражение върху свойствата на предметите.

За да конструират даден обект, децата трябва да имат точна представа за него. Изграждането на представи за предметите се осъществява чрез провеждането на целенасочени наблюдения, например на превозни средства – влакове, кораби, автобуси, на впечатляващи в архитектурно отношение сгради, на новостроящи се жилищни блокове, на дейността на строителите и много други дейности. При тези наблюдения отначало насочваме вниманието на децата към обекта като цяло, а след това към отделните му части – форма, големина и предназначение на неговите части. За по-лесното им възприемане и осмисляне ги подразделяме на основни и второстепенни.

Например, при сградите първо обръщаме внимание на основите, стените и покрива, а по-късно – на стълбите, вратите, прозорците и т.н. Накрая отново насочваме вниманието към възприемането на обекта като цяло, съставено от точно определени части по форма и големина. Според Л. Венгер и В. Мухина, да се изобрази добре даден предмет или да се възпроизведе в конструкция сложен образец е възможно само на база неговото пълно и точно обясняване и запознаване на децата с

неговите особености. Това способства за развитието на възприятията у тях. (1;1973)

За провеждането на игрите по конструиране с деца от първа и втора група от съществено значение е правилното напътствие от страна на педагога. Демонстрирането от и обяснението на педагога, подсещането и коригирането от негова страна, поощряването и похвалата след завършване на своеобразната детска активност, поддържат и насочват инициативността при децата, а също така способстват за изграждането на правилни умения и навици при конструирането на определени предмети. Показването трябва да бъде възприето от играещите в групата, а описанието и обяснението на активността трябва да бъдат конкретни и разбираеми. Така се повишава инициативността и желанието за игра, а представата за това, което ще се извършва, придобива непосредствени характеристики.

С деца от втора група трябваше да построим двуетажна къща. Те поставяха въпроси като : „Къде да поставим стълбата за втория етаж?“ Как можем да поставим комин върху триъгълен покрив? Как можем да го закрепим върху покрива? С помощта на педагога чрез подсещане и коригиране на техните грешки поставената задача беше изпълнена.

Насочването на децата в играта е основно изискване към работата на педагога. С вербална и практична помощ от педагога те се учат да строят път или да изградят гараж за автомобил, ограда за петлето, да подбират еднакви по големина, форма и цвят тухлички, да ги поставят в хоризонтално или вертикално положение в зависимост от това от коя страна ще се постави тухличката, висока или здрава ограда ще е необходимо да се изгради и пр.. По такъв начин в ролеви условия децата се запознават с формата и големината на конструктивните материали. Словесното въздействие при протичането на даден сензорен акт може да бъде следното: „Децата, нека да направим пътечка от квадратни тухлички, а оградата от правоъгълни, но така изправени една до друга, че оградата да стане по-висока.“ В този случай педагогът обучава децата да измерват, да съпоставят материалите и да определят необходимите за построяването на даден обект.

Системното насочване на децата в игрите в първа и втора групи допринася за съвременното формиране на правилни сензорни умения. Благодарение на тях децата по-лесно усвояват конструктивните свойства на различните материали, като се съобразяват с тяхната форма – квадратна, правоъгълна, триъгълна, призма, куб, цилиндър; с тяхното качество – дървени, пластмасови, метални, хартиени, от природни или рециклируеми материали, както и с начините на тяхното съединяване.

В съответствие с отразените в методическата и педагогическата литература теоретични постановки, работата по сензорното възпитание чрез конструктивни игри започва предимно с формирането на възприятия за форма. Разпознаването на геометричните фигури и тела заема централно място в сензорното възпитание. Затова, когато заедно с децата наблюдава различни предмети, педагогът им разяснява, че всеки предмет си има форма (проста или съставена от прости форми), че всяка една от тях може да се отнесе към някоя от геометричните форми, че всеки предмет има и големина, има и цвят и пр.

ПРИМЕРИ ЗА СПОЛУЧЛИВИ СЕНЗОМОТОРНИ ИГРИ

За осмислянето на възприятията и представите педагогът изисква от децата да разкажат на кого ще е нужен предметът, който изработват, как ще се използва той, каква ще бъде формата му и размерите му, с какви детайли ще се осъществи замисълът им, откъде ще започне конструкцията, каква ще бъде формата на основата ѝ, каква ще бъде последователността при подреждането на

материалите. По своята същност, чрез тези мисловни действия децата чертаят елементарен план за своята предстояща дейност. Като се опират на този план, те започват активно да търсят подходящи материали, сами да определят положението в пространството на дадени фигури и ако е необходимо, да заменят един детайл с друг, но правилно да решат поставената задача.

В процеса на игрите децата анализират и преценяват къде, какви кубчета, крепежни елементи или тухлички да поставят, сравняват как куклите ще влизат в къщата, как камионът ще мине по моста или как пътниците ще влязат в кораба. Група деца от втора група пожелаха да конструират „нашата улица“ с едър строителен материал. От едната страна на улицата то построиха различни по форма и големина жилищни блокове, гаражи, огради, а от другата страна – парк с дървета, пейки и фонтан. Децата пожелаха по тяхната улица да се движат и превозни средства – два автомобила и автобус. Така около строежа се разви богата сюжетно-ролева игра. Това спомага за развитието и усъвършенстваното на техните познавателни психични процеси и съчетаването им със съответни двигателни действия.

Приложението на конструктивните игри в първа и втора група спомага основно за формирането у децата на съответни усещания и възприятия за свойствата на предметите. В този случай в тяхната познавателна активност представите заемат по-малък дял, докато в трета група в работата по сензорното възпитание чрез конструктивните игри предимство имат представите, като по-висш етап в интелектуалната дейност. Това предимство е закономерен резултат от овладения до момента знания, умения и навици, от натрупването на по-богат зрителен, осезателен и двигателен опит. Следователно, наличието на творчество в играта създава условия за самостоятелно решаване на определени конструктивни задачи. Когато самостоятелно конструира избран от него предмет (подемен кран, самолет, предприятие и др.), детето решава по-сложна за него познавателна задача. То само определя за какво ще служи този предмет, каква ще бъде неговата форма, как ще бъдат разположени отделните му части, как ще бъдат свързани помежду си, за да бъде предметът по-устойчив и по-приветлив. Децата си представят и сравняват (самостоятелно, по зададена от педагога или от останалите деца тема) предмета, който са виждали, с предмета, който искат или трябва да построят. В представите си те виждат във финалната му форма желанието за построяване предмет. Това е неизбежно, защото съгласно парадигмите на философската антропология всяка представа е следхождащ възпроизведен образ на обкръжаващата среда, т.е. възпроизвеждане на вече минали усещания и възприятия, без които представата като такава не би могла да се обособи в съзнанието на човешкото същество. (5;2024)

Според Пламен Николов представата е по-бледа от възприятието и по-непълна, защото отсъстват отделни, по-незначителни детайли, които иначе нагледът осигурява при непосредствено наблюдение. (4;2024) При конструирането на железопътна гара, например, децата срещат много трудности, свързани с неточността и непълнотата на представите им за нея. Намесата на педагога в този случай, спомага за допълване представите на децата и коригиране на техните неточни действия при конструирането.

Конструктивните игри в трета група са отборни игри с голям брой участници. Когато децата самостоятелно подбират тема за игра, те се договарят или спорят по нея, но в своите представи те изхождат от възможността да използват наличен конструктивен материал със съответна форма, големина и цвят. Те трудно могат да излязат в представите си извън непосредствено възприеманото, тоест наличните конструктивни материали пораждаат представи за построяването на даден предмет. Например, предпочитан от децата е тип конструктор, който им позволява да строят

предимно сгради с красиво архитектурно оформление.

Конструктивната дейност в трета група трябва да бъде организирана от педагога така, че да спомага за формирането на по-сложни сензорни актове. При изпълнението на сложни конструктивни задачи е възможно децата да възпроизведат чрез представите си не само един предмет или обект, но да го изменят под влияние на своето въображение. Така те построяват обект, сходен с първоначално замисления.

Например, след проведена екскурзия до северната граница на страната и наблюдението на параходи и лодки по река Дунав, с особено желание децата започнаха да конструират тези речни плавателни съдове. След като педагозите им обясниха общото и различното между тях, те направиха товарния шлеп с широка основа и палуба, за да е удобно за товаро-разтоварни дейности, а рибарския съд – с тясна лодка, с остър нос, за да се движи по-бързо, тъй като се използва за други цели. Когато вече бяха придобили достатъчно сензомоторни умения и навици педагозите решиха, че могат да насочат децата към конструирането на точно определен кораб след прочитаното само на разказ за него и разглеждането на илюстрация. По такъв начин при осъществяването на задачата децата трябваше да се опират на своите възприятия и представи, но и на въображението си. За целта, в следобедни режимни моменти в трета група прочетохме книжката „Тих, бял Дунав“ – по стихотворението на Иван Вазов „Радецки“. Децата спонтанно изявиха желание да конструират парахода „Радецки“ и да пресъздадат образа на българския поет-революционер Христо Ботев и на неговите съратници. За построяването на парахода те се опираха на илюстрацията от книжката. За започването на интересната игра бяха необходими още много предмети – рог за войводата, бинокъл за капитана, саби за четниците и други. С особено старание, находчивост и изобретателност децата ги направиха от картон и подръчни материали. Така се появи нова игра, в която децата придобиха нови знания и проявиха умения да конструират по разказ и по илюстрация. Това изискваше от тях съответен зрителен, но и мисловен процес. Благодарение на него стана възможно те да построят обект, който върху изображението се възприема като нещо цяло, с трудно различаване на отделните му части. За това спомогнаха техните знания и опит, придобити в предишните игри и в занятията по придобиване на технически умения. Не по-малко значение за успешното изпълнение на тази сложна за децата задача имаха и формираните у тях вече интелектуални качества като наблюдателност и точност на представите. Проведената по този начин игра даде възможност на децата да се упражнят в нагледен анализ при по-сложни условия, което представлява основна предпоставка за по-нататъшното им сензорно и умствено развитие.

В работата на педагога бяха използвани и изображения, и илюстрации на различни превозни средства, на строително-подемна техника, на въздухоплавателни средства, на огради, вниманието на децата беше насочено и върху приложените схеми в опаковките на различните модели конструктори. По тях те разпознаваха отделните детайли и построяваха желаните предмет.

По подобен начин с помощта на илюстрации и чрез разказ в конструктивните игри децата творчески пресъздават обстановката и в много обичани от тях приказки като тези на Братя Грим или Андерсен.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Както се опитахме да покажем, мястото на представите, въображението и нагледното мислене заемат значителен дял в планирането на предстоящата дейност по конструирането. Но при самото осъществяване на замисъла на преден план отново изниква необходимостта от протичането на

сензорните процеси усещания и възприятия, без които е невъзможно реализирането на конструктивната игра. В тази връзка сензорните процеси винаги протичат в синхрон с останалите познавателни процеси, при които основна роля играе и практичното мислене. В потвърждение на горното ще се позовем на Н. Поддяков, според който при конструирането „на някакъв предмет самата дейност на детето представлява доста сложна система от редица последователни действия – както познавателни (сензорни и умствени), така и практически“. Създаването на условия за системно протичане на съответни сензорни процеси чрез конструктивни игри позволява на децата по-пълно и по-точно да възприемат и отразяват явленията от обкръжаващата ги среда. Благодарение натрупването на определено количество знания и придобиването на умения и навици по конструиране, децата развиват своите сензорни способности в по-висока степен. В резултат на това настъпват качествени изменения в тяхната интелектуална дейност. Поддяков твърди, че „развитието на сензорните способности в процеса на продуктивната дейност хармонично се съчетава с развитието на интелектуалните способности. Такова формиране на сензорни способности осигурява устойчиво развитие на познавателните процеси у детето.“ (3;1976)

Правилно организираната и провеждана от педагога работа по сензорното възпитание е предпоставка за постигането на положителни резултати в учебно-възпитателната работа в по-горните вече училищни степени на образование.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

1. Венгер, Л., Мухина В., „Основные закономерности психического развития ребенка“, сп. "Дошкольное воспитание" - 5/1973.
2. Поддяков, Н. „Методи на сензорното възпитание“, сб. "Теория и практика на сензорното възпитание в детската градина", изд. "Народна просвета", С. 1966.
3. Поддяков, Н., Сензорното възпитание на детето в процеса на конструктивната дейност., Сб., „Теория и практика на сензорното възпитание в детската градина“, изд. "Народна просвета", С. 1976
4. Nikolov, P., Phenomenology and lived phases of perceived time – Article, IJFMR, Vol. 6, Issue 2, p. 5, March-April 2024, [DOI 10.36948/ijfmr.2024.v06i02.15841](https://doi.org/10.36948/ijfmr.2024.v06i02.15841)
5. Nikolov, P., Philosophical Anthropology and the Study of Time, Article, Advances in Anthropology, 14, 15-20, p.7, [DOI: 10.4236/aa.2024.142002](https://doi.org/10.4236/aa.2024.142002)